

news letter

Evropa a národní identita
z české perspektivy

Jiří Weigl:

Evropa a národní
identita z české
perspektivy

Václav Klaus:

Budoucí posuny
ekonomické síly
ve světě

Rajko Doleček:

Vrána vráně oči
nevyklove

Jan Pelikán:

Verdikt z Haagu
oslabil důvěru
ve spravedlnost

Jiří Weigl

vedoucí Kanceláře prezidenta republiky

Fenoménem, který je v dnešních debatách o evropské integraci a o současnosti Evropské unie buď přehlížen nebo záměrně ignorován, přestože má na evropské dění zásadní vliv, je identita jako základní tmel společnosti, který u jejích členů vytváří pocit sounáležitosti a soudržnosti a o nějž se opírá i existence společenské solidarity.

Národní identita

Kolektivní identita je vědomí společenské sounáležitosti, které může být založeno na řadě elementů. Toto vědomí kolektivně vyděluje své nositele z lidského celku, umožňuje jim se vůči němu definovat a sdílet názory a postoje. Obvykle je jeho podstatnou součástí společně sdílená historická zkušenost, kultura, někdy náboženství, velmi často společný jazyk a mnoho dalších definičních charakteristik. Každý člověk v sobě nese řadu dílčích identit, které mají v jeho vědomí určitou hierarchii. Jejich prizmatem vnímá a hodnotí dění ve svém širším i vzdálenějším okolí a společně je prožívá spolu s ostatními.

V souvislosti s evropskou integrací se hodně hovoří o evropské identitě, která se hledá v tzv. společných evropských hodnotách – křesťanství, humanismu, židovsko-antických kořenech

evropské kultury a jejich společných rysech na celém kontinentě, odkazu osvícenství, postupně dominující demokratické tradici atd. Tyto hodnoty jsou nepochybně ve společnostech jednotlivých členských zemí EU s různou mírou a intenzitou přítomny, avšak málokdy si je jejich občané uvědomují jako hodnoty všem společné. Asi se všichni jednotící síla dosud zdaleka nemůže kompenzovat to, co evropské národy rozděljuje. Pojem národa a národní identita je ten hlavní distinktivní příznak, s nímž se dnešní Evropané identifikují a který je rozděljuje. Naproti tomu vědomí evropské sounáležitosti a evropská identita jsou odvo-

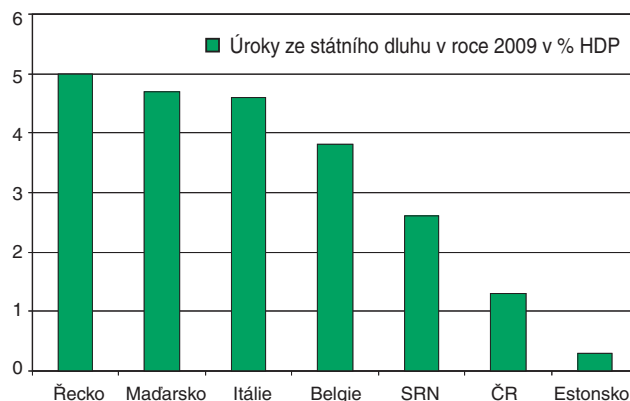
zené, sekundární a v mnoha případech dosud zárodečné.

Moderní evropské státy vznikly ve své rozhodující většině jako národní státy, často násilnou cestou v důsledku války a revolucí jako řešení národnostních antagonismů a v některých částech Evropy tento proces proběhl velmi nedávno či dokonce ještě probíhá. Nacionalismus, který byl živnou půdou evropských konfliktů, je právem odsuzován, neexistuje ale žádná snadná a rychlá cesta, jak hluboce zakořeněné rozdílné národní citění překonat a nahradit jej jakousi umělou celokontinentální identitou, kterou by občané evropských zemí byli ochotni přijmout za svou.

Národní státy však s sebou v moderní historii nepřinesly pouze konflikty. Právě na jejich základě bylo možno vytvořit funkční politickou demokracii, založenou na svobodě jednotlivce a jeho právech. Nebylo náhodou,

SRPNOVÝ GRAF CEPU

Tíha dluhových splátek

Pramen: Moody's, ČNB, 2010

že vznik demokracie úzce souvisel se vznikem moderních národních států v západní Evropě. Lze dokonce říci, že vznik národních států byl nezbytnou podmínkou pro vznik moderní evropské demokracie. Velké mnohonárodní říše na evropském východě naopak funkční demokracii schopny vytvořit nebyly. Nebylo proto náhodou, že všechny mnohonárodní státní útvary v Evropě se postupně rozpadly v důsledku národnostních konfliktů.

Vznik národních států byl nezbytnou podmínkou pro vznik moderní evropské demokracie.

Dnešní Evropská unie v sobě stále nese toto dědictví. Je unií národních států, jejichž obyvatelé uvnitř spojují a navenek rozdělují různé národní identity, s nimi spojené tradice a historické zkušenosti, a také obavy, předsudky a možné antagonismy. To je realita, z níž je nezbytné vycházet. Nelze ji jednoduše překonat snahou o umělou

regionalizaci Evropy, přenesem dalších a dalších kompetencí do Bruselu, novými smlouvami či legislativou, umělou centralizací a unifikací či byrokratickou a administrativní regulací.

Ignorování této reality může snadno vést k tomu, že po překročení určité meze se EU z uspořádání směřujícího staré konflikty a předcházejícího novým stane naopak prostorem stimulujícím nové nacionalismy, národní antagonismy a konflikty a bude následovat osud takových soustátí, jako bylo pro Čechy, Němce a řadu dalších národů staré Rakousko-Uhersko.

Český příklad

Dovolte mi, abych tyto své obecné soudy ilustroval na českém příkladu. Česká národní identita vznikla se vznikem moderního českého národa na základě jazykovém a teritoriálním a také – a to v podstatné míře – na základě zvláštní české historické zkušenosti. To vše se promítá i do českého přístupu k současným evropským otázkám.

Dnešní Česká republika je národnostně velmi homogenní

státní útvar s tisíciletou tradicí vlastní státnosti, vyspělou kulturou i ekonomikou, která historicky, kulturně i hodnotově vždy patřila do západoevropského civilizačního okruhu. Cesta našeho národa k moderní vlastní státnosti a suverenitě však byla velmi složitá, její prosazení komplikované a konfliktní a jejich existence je proto občany vnímána a pocítována jako vysoká hodnota.

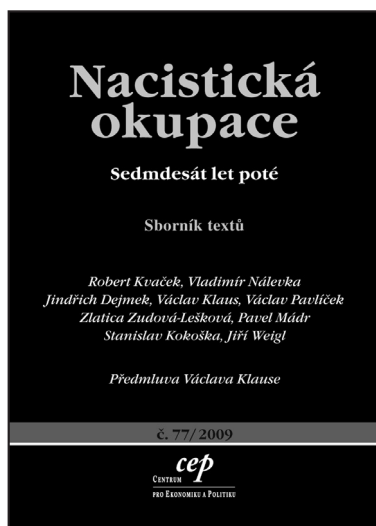
Podíváme-li se do tisícileté historie českého státu, zjistíme, že byl vždy sice jasnou entitou, vlastní slovanského etnika, ale současně po většinu svých dějin také vždy polosamostatnou či řadu staletí nesamostatnou součástí celku zvaného Svatá říše římská národa německého. S německým světem jsme byli spojeni civilizačně, kulturně i politicky. Královský titul obdrželi čeští panovníci od německého císaře, patřili mezi jeho privilegované volitele, později byli němečtí císařové současně i českými králi. Skrze německy mluvící země k nám přicházely kulturní podněty ze světa, německá

kolonizace změnila i národnostní složení obyvatelstva českých zemí a ještě více český stát propojila s německým světem. Vztah k Německu byl vždy pro nás klíčový jak v historii tak v moderní době a zásadně poznamenal českou historickou zkušenost i pohled na místo našeho státu v Evropě.

Moderní český národ vznikl pod vlivem obdobného procesu v západní Evropě a v Německu v 19. století. Německý nacionalismus usiloval o sjednocení všech německých zemí, mezi něž počítal i historické české země. V tom byl antagonistický nacionalismu českému, který bojoval o zachování identity jazykově odlišného slovanského národa. Rakousko-Uhersko, v nějž vkládali čeští politici naděje jako do ochránce malých národů, v tomto ohledu selhalo.

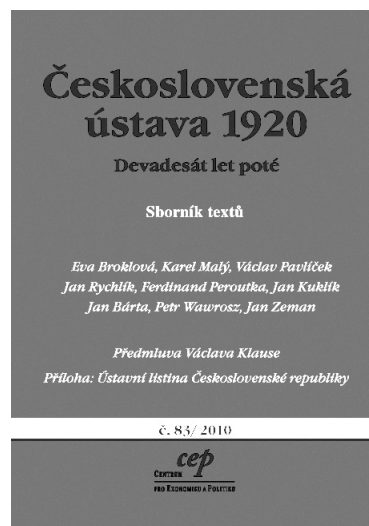
Otřes první světové války a rozpad Rakouska umožnil naplnění českých národních aspirací. Nově vzniklé demokratické Československo však v sobě stále neslo zděděné národnostní konflikty a poten-

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník číslo 77/2009 „Nacistická okupace – sedmdesát let poté“, do něhož přispěli **Robert Kvaček, Vladimír Nálevka, Jindřich Dejmek, Václav Klaus, Václav Pavlíček, Zlatica Zudová-Lešková, Pavel Mádr, Stanislav Kokoška a Jiří Weigl**. Rozsáhlá dokumentární příloha. Editory sborníku jsou **Marek Loužek a Jindřich Dejmek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 154 stran.

CEP nabízí sborník č. 83/2010 „Československá ústava 1920 – devadesát let poté“, do něhož přispěli **Eva Broklová, Karel Malý, Václav Pavlíček, Jan Rychlík, Ferdinand Peroutka, Jan Kuklík, Jan Bárta, Petr Wawrosz a Jan Zeman**. V příloze najde čtenář zákon č. 121/1920 Sb. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 142 stran.

objednávky na www.cep.in.cz, tel. 222 814 666, e-mail: cep@cep.in.cz

ciálně problematický vztah se sousedním Německem, který se tragicky vyhrotil po nástupu nacismu. Obavy z velkého souseda determinovaly snahy o mezinárodní zakotvení Československa prakticky po celou dobu jeho existence. Jestliže v meziválečném období to bylo spojení se západními velmocemi, které fatálně selhalo v Mnichově v roce 1938, po tragické zkušenosti druhé světové války to byl pokus o spojení se Sovětským svazem, který rychle vyústil do komunistického převratu a pádu do postavení sovětského satelita.

Pád komunismu, obnovení demokracie a vstup do Evropské unie tak pro nás znamená nový začátek. Po bezmála století programového se vzdalování Německu nyní sami a dobrovolně jsme vstoupili do evropského uspořádání, v němž je Německo nejsilnější a ve středoevropském prostoru jednoznačně určující silou. Rozdíl od minulosti je ovšem zásadní. Dnešní Německo je vyspělá a mírumilovná demokracie, náš spojenec v rámci NATO, rozhodující hospodářský partner a i jinak ve všech ohledech pro nás velmi blízká země. To nám všem dává velkou příležitost do budoucna.

Češi mají svou historickou zkušenost, dobře vědí, co znamená svobodu ztratit, dobře vědí, co znamená žít pod oládu, kterou nepokládají za svou, ale cizí.

Ta by však neměla být zmarněna tím, že budeme zapomínat na to, co předcházelo. Že nová Evropa bude ignorovat zkušenosti a pocity malých národů, které si svou státnost a suverenitu musely těžce vybojovat a prosadit. Že pod záminkou snazšího unijního rozhodování se bude snažit podřít život jejich občanů všezahrnujícímu byrokratickému diktátu z vnějšku. Že bude ignorovat jejich trvání na těžce vybojované svobodě a demokracii, kterým jsou unijní struktury stále více vzdáleny.

Češi mají svou historickou zkušenost, dobře vědí, co znamená svobodu ztratit, dobře vědí, co znamená žít pod oládu, kterou nepokládají za svou, ale cizí. V tomto ohledu jsou daleko citlivější než občané západoevropských zemí, které historie obdobných zkoušek ušetřila. Češi mají dlouhou negativní zkušenost s velkými iluzemi a falešnými nadějemi, které se tak snadno probouzejí a jen málokdy naplní. I komunismus byl takovou velkou a tragickou iluzí. Proto jsou skeptičtí. Tolik toho slyšeli o bratrství, věčném spojení atd., a dobře vědí, jak to nakonec dopadá.

Mají své špatné zkušenosti s umělým komunistickým internacionalismem a vědí, že multikulturalismus je falešná iluze hrozící rozložit společnost zevnitř. Nedůvěřují „dobru“ vnucovanému zvenčí nátlakem. Historická zkušenost říká, že suverenitu a svobodu lze ztratit velmi snadno, znovu ji však získat zpět je nesmírně obtížné. Neměli bychom zapomínat, že proces neustálého přesouvání kompetencí ve všech oblastech z národních států na bruselské centrum může velmi snadno vyvolat u národů s historickou zkušeností obdobnou té české pocit, že se vrací staré časy, že jsou znovu ovládnuty někým z vnějšku.

Suverenita a svoboda

Podobně by bylo možno hovořit o zvláštěnostech každého národa v dnešní EU. Různost jejich identit, tradic, kultury, zvyků i historické zkušenosti vždy byla a je bohatstvím tohoto kontinentu. Zdá se však, že současné směřování evropské integrace to vnímá jako problém. Odtud plyne snaha podřít všechny stránky života lidí v členských zemích umělým jednotným pravidlům.

Nikdy otevřeně nevysloveným, ale úporně a trvale postupně uskutečňovaným cílem je bez ohledu na tuto různorodost přeměna Evropské unie na centralizovaný superstát, novou velmoc konkurující USA, Číně, Rusku a dalším globálním hráčům. Velmocenské ambice jsou možná vlastní elitám někte-

řích bývalých evropských velmocí, Češi a řada dalších menších evropských národů je ale nemají. Nevidí potřebu soupeřit s USA, jimž Evropa vděčí za svou poválečnou obnovu, bezpečnost a stabilitu. Již jednou jsme se proti své vůli byli v důsledku cizích ambic nuceni zapojit do globálního soupeření a pamatujme si jeho výsledky.

Neexistence jednotného evropského politického národa, rozdílné národní identity a rozdílné národní zájmy neumožňují vybudovat funkční demokratické mechanismy na celoevropské úrovni. Členské státy EU a jejich občané nejsou připraveni podřizovat se rozhodování druhých o svých vlastních záležitostech. Nejde pouze o problém malých zemí nucených podřizovat se velkým. Ani velké země nejsou ochotny akceptovat situace, kdy by většina ostatních je nutila rozhodovat proti svým vlastním zájmům.

Neexistence jednotného evropského politického národa, rozdílné národní identity a rozdílné národní zájmy neumožňují vybudovat funkční demokratické mechanismy na celoevropské úrovni.

Dobrou ilustraci představuje současná situace v eurozóně na pozadí krize řeckých veřejných financí. Nejde ani tak o to, jak se Řecko vlastní vinou do problémů dostalo. Hlavním problémem je to, že společná měna vyžaduje v konečném důsledku i společnou hospodářskou politiku a fiskální transfery, potřebuje nezpochybnitelnou širokou solidaritu, která by umožnila slabším regionům vyrovnávat se s problémy. Potřebná míra pocitu vzájemné solidarity však mezi národy EU chybí.

Němci byli ochotni nést nesmírné náklady německého znovusjednocení, protože na vnitřněmecké úrovni tento pocit vzájemné solidarity existuje. Nejsou však ochotni ke stejným obětím vůči stře-domořským zemím. U dalších bohatých národů evropského severu je to podobné. V úva-

hu nepřichází ani varianta, že by o takovém způsobu použití úspor německých občanů byli donuceni rozhodnutím většiny ostatních. Řekové naopak nejsou ochotni přimout, že by byli zbaveni práva rozhodovat o svých záležitostech a stali se jakýmsi proktorem ostatních.

Jasně se ukazuje, jak politicky motivovaný projekt eura ignoroval realitu a neexistenci jak ekonomických (optimální měnová zóna), tak i reálných politických předpokladů pro dlouhodobě úspěšné fungování takového atributu jednotného státu, jakým je společná měna.

Potvrzuje se předpoklad, že dnešní Evropa není na neustále se prohlubující proces integrace zralá. Pokud si to stále nebudeme ochotni přiznat a nadále budou pochybnými metodami prosazovány kroky jako Lisabonská smlouva, které budou za zády občanů tlačit kontinent směrem k superstátu, dočkáme se nechtěně opakování konfliktní historie, o níž jsme si mysleli, že je navždy minulostí. Půjdeme o svobodu a demokracii, znovu vyvoláme antagonismy ovládajících a ovládaných, znovu dáme prostor pro obrodu nacionalismu.

Evropský projekt nemůže být pojat technokraticky a sociálně inženýrsky. Nemůže předbíhat vývoj. Jeho podmínkou je existence skutečně živé a široce pocítované identity evropské, která by umožnila vznik evropského politického národa. Nehovořím o tom, zda je to vůbec vize realistická. Každopádně je to však proces, který by trval řadu generací, nikoliv otázka blízké budoucnosti. Podmínkou pro to, aby vůbec něco takového mohlo vzniknout, je dlouhodobá existence Evropy bez bariér, Evropy svobodné výměny zboží, kapitálu, hodnot i lidí, nikoliv neomezený, neustále se rozšiřující odcizený prostor nikomu neodpovědného rozhodování v bruselském centru.

Vystoupení na konferenci International Symposium on Cultural Diplomacy, Berlín, 26. května 2010.

Budoucí posuny ekonomické síly ve světě*

Václav Klaus

Jsem z poměrně malé země a na svět se dívám z její perspektivy. Navíc si myslím, že to jinak ani nejde. Necítím se být oprávněn mluvit jménem větších celků, jakými jsou Evropa, Západ nebo snad i celý svět. Tyto ambice nemám a obdivuji ty, kteří je mají. Také jsem – trochu paradoxně – handicapován tím, že jsem ekonomem, který uvažuje (nebo aspoň doufá, že uvažuje) jako ekonom a který musí přiznat, že mu ekonomické instrumentarium v tématice budoucích globálních posunů až zas tak moc nepomáhá a který nechce dělat amatérského politologa.

Kultura a civilizace

Ekonomická teorie se zabývá chováním ekonomických subjektů a proto se neumí zabývat zeměmi a kontinenty. Spotřebitelé, investoři, firmy jsou subjekty, které se chovají racionálně a proto je jejich chování předvídatelné a tím i systematicky analyzovatelné. Kontinenty se nechovají a ani se nijak „chovat“ nemohou, protože nejsou subjektem (v behaviorálním slova smyslu). Kontinenty si nekonkurují. Kontinenty nic nespoteblovávají, nic neinvestují a také nedělají inovace. Proto má smysl mluvit o konkurenceschopnosti jednotlivých firem v Evropě, ale nelze mluvit o konkurenceschopnosti Evropy. To neekonomové většinou málo chápou.

Dá se tedy vůbec racionálně strukturovat uvažování o globálních ekonomických, a z nich vyplývajících politických a mocenských změnách? V nedávném článku F. Erixon a R. Sally [1] dělí svě-

tovou ekonomiku na „pracovními silami oplývající Asii“, na „přírodními zdroji bohatou Latinskou Ameriku, Afriku a Střední východ“ a na „kapitálově a technologicky vybavený Západ“. Na tomto základě spekulují o budoucím ekonomickém vývoji světa, ale já si nejsem jist, že nám přístup tohoto typu může cokoli přinést. V průběhu historie se mnohokrát ukázalo, že je toto „bohatství“ (či vybavenost) předmětem zcela zásadních a často překvapivých posunů a proto použít dnešní, pouze velmi dočasný stav věcí jako klíč k výkladu budoucnosti nedává velký smysl.

Kontinenty se nechovají a ani se nijak „chovat“ nemohou, protože nejsou subjektem (v behaviorálním slova smyslu).

Většina z nás to – alespoň předpokládám – vidí jinak. Vychází z toho, že je ekonomický růst a rozvoj daleko více spojen s racionálně fungujícími ekonomickými (a politickými) institucemi a s je obklopujícím kulturním a civilizačním prostředím než s onou vybaveností „zdroji“. Jinými slovy, více věříme v sílu idejí Adama Smitha, Ludwiga von Missese a F. A. von Hayeka (mohl bych přidat ještě třeba Maxe Webera a řadu dalších) než v relevantnost modelových cvičení s Cobb-Douglasovou (nebo jakoukoli jinou) produkční funkcí.

Moje dlouhotrvající zkušenost s komunistickým politickým, ekonomickým a sociálním systémem mi říká zcela přesvědčivě, že standardní výrobní faktory – práce, kapitál, přírodní zdroje, technologie – hrají zejména v dlouhém období jen velmi omezenou roli. Důležitá je kvalita ekonomického systému.

Přesto se pro tento účel o jisté, velmi zjednodušené modelové „cvičení“ pokusím. Budu rozlišovat tři, svou podstatou odlišná ekonomická seskupení – Evropu, Ameriku a země tzv. skupiny BRIC (tj. Brazílie, Rusko, Indie, Čína). Všechny další země – malé nebo velké, bohaté nebo chudé – budu pro jednoduchost zahrnovat pod jedno z těchto tří seskupení (aniž to bylo mým záměrem, vypadá to téměř jako Orwellovo schéma světa tak, jak nám ho popsal ve své slavné antiutopii, nazvané „1984“ [2]).

Evropská letargie

Nejbliže máme do Evropy, se všemi jejími krásnými, ale dekadentními místy jako je Lago Maggiore a Stresa, kde se právě nacházíme. Nezbývá mi nic jiného než říci, že předpokládám, že už řadu desetiletí probíhající pokles významu a důležitosti Evropy ve světě bude dále pokračovat. V roce 1950, což je před pouhými šedesáti lety, žilo v Evropě 22 % obyvatel světa. V roce 2000 to bylo už jen 12 % a – na základě docela spolehlivých demografických předpovědí – se zdá, že to v roce 2050 bude pouhých 7 %. To je obrovská změna. V minulosti byla Evropa schopna na změny tohoto typu reagovat pomocí svého kvalitního ekonomického systému (kvalitního ve srovnání se zbytkem světa) založeného na svobodném trhu, na vládě práva, na garantovaných vlastnických právech a stejně tak pomocí svého liberálního politického systému, který vycházel z individualismu, svobody, demokracie, otevřenosti a – vzhledem k evropské diverzitě – z velmi produktivní systémové konkurence.

To ale přestává platit. Evropané v současnosti preferují volný čas před pracovním výkonem, spokojenost s již jednou dosaženým před přijímáním rizika, státní paternalismus před působením trhu, kolektivismus (skupinové nároky) před individualismem. Již dvě století se bránili riziku daleko více než Američané,

ale tento rozdíl narůstá. I svoboda má v Evropě velmi nízkou prioritu. Německý filozof Peter Sloterdijk velmi trefně mluví o „europäische Komfortgesellschaft“, která je doprovázena „všeobecnou letargií“, což je velmi dobrým, ale alarmujícím postřehem.

V centru toho všeho je koncept „soziale Marktwirtschaft“, který je jedním z hlavních pilířů evropeismu, jak já nazývám heterogenní seskupení vzájemně sice souvisejících, ale v podstatě nekonzistentních idejí, které dominují dnešní Evropě [3].

Dnešní Evropané nemají zájem o kapitalismus a tržní ekonomiku a nechápou, že jejich chování podřívá právě ty instituce, které byly předpokladem jejich minulých úspěchů. Velmi horlivě brání své neekonomické svobody, i když by asi bylo přesnější říci, že spíše brání snadnost, volnost, nenáročnost a permisivitu moderní, nebo spíše postmoderní evropské společnosti, ale o ekonomické svobody jim moc nejde. Neuvědomují si také, že to, co jim z ekonomické svobody zbývá, bude dále výrazně omezováno a oslabováno „svěrací kazajkou“ více a více unifikované a harmonizované Evropy. Dnešní napětí v eurozóně je toho jen jedním příkladem.

Předpokládám, že už řadu desetiletí probíhající pokles významu a důležitosti Evropy ve světě bude dále pokračovat.

Evropa v mnoha ohledech spí. Její role a váha ve světě bude dále klesat a může se stát, že pro zbytek světa přestane být Evropa zajímavou – zajímavá bude jenom pro nás, kteří v ní žijeme.

Americká aktivita

Budoucnost Ameriky vypadá o něco lépe. Svoboda je tam i nadále váženou hodnotou, ona „Komfortgesellschaft“ tam ještě nemá takovou váhu, evropská „letargie“ tam ještě není tak hluboko zakořeněna. Určité prvky dynamismu tam zůstávají. ▶

* Mírně zkrácená česká verze vystoupení na konferenci pořádané washingtonským Institutem mezinárodních financí v italské Strese, 1. července 2010, překlad z angličtiny.

Přesto jsme svědky významných změn v americké kultuře, v americkém systému hodnot, i v tom, jak se Američané dívají na svou budoucnost. Semínka nedůvěry v trh, v osobní zodpovědnost, v možnost a přínosnost vertikální mobility, ve význam individuálního výkonu začínají nebezpečně klíčit. A není to náhodou. Je to ovlivněno v minulosti nepředstavitelnou mírou bohatství a hojnosti (v Galbraithově smyslu), rostoucí krátkozrakostí v pohledu na svět, přijímáním diktátu politické korektnosti, nárůstem sociálně inženýrské mentality a v neposlední řadě doktrínou environmentalismu (a zejména její extrémní varianty – alarmismem globálního oteplování). O těchto trendech by se mělo vážně diskutovat, což se ale, obávám se, neděje.

Tyto tendence se sice těžko měří, ale některé jejich symptomy jsou viditelné dobře. Obamova administrativa se výrazně liší od všech předcházejících administrativ, včetně té clintonovské. Způsob, jakým byla řešena současná finanční a hospodářská krize, je alarmující. Stejně nebezpečné jsou reforma systému zdravotní péče a zneužití problematiky potenciálních klimatických změn k potlačení trhu.

Dlouhodobý deficit platební bilance, orientace na konzum a půjčování si místo na spoření, víra v novou, informační nebo znalostní ekonomiku (jako protipól ekonomiky tržní) naznačují, že budou mít Spojené státy velké obtíže ve snaze udržet si svou dnešní dominanci. Nicméně, Amerika zdravější než Evropa zůstává a zůstává v ní více ze Schumpetera než v Evropě, kde se narodil (na území naší republiky). Člověk má sice sklon říci, že je Evropa předstupněm Ameriky, ale já stále věřím, že Amerika bude rezistentnější a že tam tolik té evropské letargie přece jenom nebude.

Čínská dynamika

Budoucnost zemí typu BRIC vypadá daleko optimističtěji, i když je zřejmé, že mohou nastat minimálně dva

scénáře. Buď se budou tyto země dále liberalizovat a otvírat světu, nebo se vyvinou směrem k velmi rigidnímu státnímu kapitalismu a k nějaké variantě merkantilismu. Důležitou odlišností však je to, že lidé v těchto zemích dobře vědí, že úspěch a jejich osobní vzestup nemůže být

Dnešní Evropané nemají zájem o kapitalismus a tržní ekonomiku a nechápou, že jejich chování podryvá právo ty instituce, které byly předpokladem jejich minulých úspěchů.

dosážen jinak než jejich vlastní tvrdou prací, kterou za ně nikdo neudělá. Lidé v Evropě a Americe věří v něco jiného – doufají v to, že úspěch a osobní vzestup může nastat díky technologiím, vzdělání, počítačům, vědě, ale bez tvrdé práce. To je zcela zásadní rozdíl.

Důvodů země typu BRIC kritizovat máme mnoho. Zejména se nám nemůže líbit, že dávají velmi malou prioritu tomu, co má pro nás prioritu velmi vysokou – politické demokracii. Měli bychom se však smířit s tím – ať se nám to líbí či nikoli – že lidé v těchto zemích v současnosti považují ekonomickou svobodu za daleko důležitější než svobodu politickou. Příznějme i to, že je v tom z jejich strany jistá racionalita, neboť demokracie je „luxusní zboží“ (v ekonomickém slova smyslu) a že poptávka po takovém zboží závisí na míře ekonomické vyspělosti, na bohatství, na velikosti HDP na hlavu. Předpokládám proto, že i v těchto zemích bude v průběhu času poptávka po demokracii růst.

Měli bychom se zbavit starých klišé a předsudků. Velmi lituji toho, že současně s pádem komunismu více méně skončila svou existenci jedna důležitá subdisciplína ekonomie, *teorie komparativních ekonomických systémů*, a výsledkem je ztráta jakéhokoli teoretického rámce pro posuzování alternativních ekonomických systémů. Zůstává

pouze velmi povrchní „story-telling“, teorie chybí. Je dnešní čínská ekonomika variantou tržní ekonomiky nebo variantou ekonomiky plánované (příkazové)? Jistě existuje mnoho knih o čínské ekonomice, ale já hledám knihy jiné, knihy, které by se jmenovaly „komparativní ekonomické systémy: případ Číny (nebo Ruska)“. Žádnou takovou knihu neznám.

Máme mnoho dobrých důvodů věřit v dlouhodobé pokračování ekonomického růstu těchto zemí. Krátkodobě nebo střednědobě však může být jejich růst blokován zátěží, kterou se na ně pokusí naložit dva v současnosti ztrácející „obři“ – Evropa a Amerika s jejich protekcionismem, s jejich prosazováním iracionálních argumentů ve prospěch „fair trade“, s jejich obviňováním BRIC zemí za antidumping, s jejich trváním

Budoucnost Ameriky vypadá o něco lépe.

na implementaci pracovních, zdravotních, bezpečnostních, ekologických, hygienických a všech dalších standardů na celém světě – bez ohledu na ekonomickou vyspělost, a s vynucováním akceptace nejmocnějšího protitržního vynálezu poslední doby – nemsmyslu globálního oteplování.

To je ve velké stručnosti mé shrnutí toho, co ve světě v následující budoucnosti očekávám.

Poznámky:

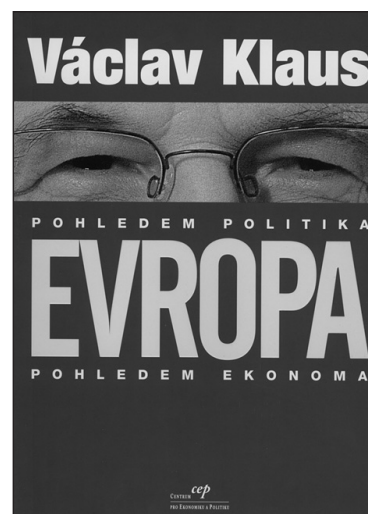
[1] F. Erixon a R. Sally: The Return of the 1970s? – Trade, globalisation and emerging protectionism since the crisis: The World Economics, sv. 11, č. 1, 2010.

[2] Na toto téma více v mé recenzi Orwellovy biografie „Čekání na Orwella“, Lidové noviny, 23. 12. 2006, taktéž na www.klaus.cz/clanky/1152

[3] „Klíčovými prvky této evropské metaideologie jsou postdemokracie (v níž supranacionální instituce vytlačují staré dobré demokratické instituce suverénních států), podpora nejrůznějších „ismů“, jako je multikulturalismus, feminismus, environmentalismus, homosexualismus, NGOismus, apolitická politika a nedůvěra ve spontánní vývoj věcí. Evropeisté věří ve vertikálně strukturovanou a hierarchizovanou lidskou společnost. Chtějí ovládat, plánovat, regulovat a řídit všechny z nás, protože jen oni vědí, co je správné. Jsou přesvědčeni, že racionalistický „společenský projekt“ je vždy lepší než neplánovaný výsledek jednání svobodných jednotlivců. Podle této ideologie trh představuje primární anarchii a stát je tu proto, aby ji korigoval.“ Více o evropeismu v mém eseji Co je to evropeismus?, Mladá fronta Dnes, 8. 4. 2006 a taktéž na www.klaus.cz/clanky/1278

*Hospodářské noviny,
2. července 2010*

NABÍZÍME

Kniha **Evropa pohledem politika – pohledem ekonomika** je souhrnem textů prezidenta **Václava Klause**, které na téma evropské integrace napsal v letech 1993–2001. Klausův přístup lze shrnout jedním slovem – eurorealismus. Kniha může být cenným zdrojem informací nejen pro politology a ekonomy, ale pro všechny občany, kteří jsou ochotni vnímat problémy evropské integrace v celé

jejich šíři, realisticky. Předmluvu napsal **Jiří Weigl**.

Cena: 100 Kč, 224 stran.

objednávky na www.cep.cz

Vrána vráně oči nevyklove

Rajko Doleček

profesor medicíny Ostravské univerzity

Rozhodnutí Mezinárodního soudního dvora, MSD (ICJ, International Court of Justice) z Haagu, dne 22. července 2010, že „vyhlášení nezávislosti Kosova 17. února 2008 neporušilo obecné mezinárodní právo“, vyvolalo řadu protichůdných reakcí, i když MSD sdělil, že „soudní dvůr se domnívá, že má jurisdikci sdělit svůj konzultativní názor jako odpověď na dotaz Generálního shromáždění OSN“. Ukázalo se však, že otázka byla poněkud diletantsky (záměrně?) stanovena, mnohem více by odpovídala realitě a potřebám mezinárodního práva, kdyby zněla „Je Kosovo stát shodný s normami mezinárodního práva?“, nebo „Nepředstavuje uznání Kosova jako státu jinými státy porušování mezinárodního práva?“. Při tom Mezinárodní soudní dvůr vůbec nevyhodnotil ani následky přijetí jednostranného vyhlášení nezávislosti, tedy je-li Kosovo státem, ani legitimitu jeho uznání určitým počtem států, ani události, které tomu předcházely a které následovaly. Dále MSD prohlásil, že nebral v úvahu legitimitu jakéhokoli sebeurčení nebo nástupnictví. Takže vlastně neurčil vyhlášení ani za legální, ani za nelegální. Nicméně mocná propagandistická mašinérie a část médií USA i Evropské unie ihned halasně hlásily, že se jedná o jasné uznání samostatnosti Kosova. Může tedy vyhlásit samostatnost kdejaká osada nebo okres?

Pošlapání práva

Trapnost a krátkozrakost MSD dobře vyznívá z textu českého historika docenta Jana Pelikána (Právo 24.7.2010) „Verdikt z Haagu dál oslabil důvěru ve spravedlnost“. Tuto důvěru už dávno ztratil další mezinárodní soud z Haagu, ICTY (Mezinárodní

restriční tribunál pro válečné zločiny v někdejší Jugoslávii). Pro jeho spornou legitimitu a značnou jednostrannost rozsudků a postupů (otevřeně nadřezoval Muslimům, kosovským Albáncům, částečně Chorvatům) mu někteří na Západě dali jméno „klokaní soud“, tj. soud bez právního postavení, ve kterém jsou zákony a právo zneužívány, pošlapávány. Vzorem pro tento tribunál ICTY není Norimberk 1946, ale Moskva 1938, se stalinskými monstrprocesy. Nutno ale uznat, že se v Haagu nepopravuje, i když dost žalářovaných Srbů v něm už zemřelo, včetně bývalého prezidenta Miloševiče. Znamý britský novinář John Laughland o něm napsal (The Times, 17.června 1999): „Je to tribunál darebáků, s předem domluvenými postupy.“ Nositel Nobelovy ceny za literaturu Harold Pinter (2005) o tom všem napsal článek „Harold Pinter o banditech a vražích“ (Der Standard, 20. května 1999).

Nepostrádá pikantnosti skutečnost, že v Haagu ICTY znovu (červenec 2010) uvěznil významného kosovského Albánce Ramuše Haradinaje, bývalého předsedu Kosovské vlády z UČK (on a jeho lidé zabijeli nejen Srby a Romy, ale i Srbsku loajální Albánce), který před dvěma lety nemohl být odsouzen, protože svědkové se báli svědčit. Bývalá prokurátorka ICTY Carla del Ponte při obžalobě o něm a jeho spolupachatelích řekla: „Před vámi jsou tři lidé obžalováni za zločiny, hrozné, kruté a násilné zločiny; zločiny vraždy, mučení a vyhánění, znásilňování, únosů, násilného věznění až nejkrutějšího týrání; zločiny které se staly daleko od mezinárodních pozorovatelů...“ (Paní Žalobkyně, překlad knihy Lov; Já a váleční zlo-

činci, Profil, Beograd, 2008, s. 289). Haradinaj se těšil přízni britského i amerického velvyslance, na fotografii z roku 2006 sedí na slavnosti mezi nimi. Na svobodě jsou např. dva další významní váleční zločinci, bratr Ramuše Daut a Fatmir Limaj, člen kosovského parlamentu, které „nešlo“ odsoudit, protože řada svědků byla zavražděna, řada nechtěla svědčit, řada prostě zmizela, a tak byli propuštěni.

Trapný verdikt

Trapný verdikt MSD, zcela bez přihlídnutí k okolnostem dění v Kosovu, je další pokus jak přinutit OSN, aby Kosovo uznalo. Dosud tak učinilo 69

Mezinárodní soudní dvůr vůbec nevyhodnotil ani následky přijetí jednostranného vyhlášení nezávislosti, tedy je-li Kosovo státem, ani legitimitu jeho uznání určitým počtem států, ani události, které tomu předcházely a které následovaly.

členů OSN ze 192. Z Evropské unie (EU) uznalo „stát“ Kosovo 22 členů, kromě Kypru, Rumunska, Řecka, Slovenska a Španělska. Usnesení soudců z MSD nebylo jednohlasné. Pro hlasovalo deset, proti hlasovali čtyři soudci, jeden z nich byl ze Slovenska, jeden z Brazílie. MSD zcela pominul Rezoluci Rady bezpečnosti 1244 (z 10. června 1999), která nemluvila o ultimatu, která ale uvítala souhlas vlády Svazové republiky Jugoslávie (SRJ) s rozmístěním mezinárodních

sil v Kosovu. Nikdo nepřipomněl, že v rezoluci 1244 bylo uvedeno, že bude povolen návrat do Kosova určitému počtu jugoslávských a srbských vojenských sil a policie. Dále tam bylo stanoveno, že se umožní návrat *všech* uprchlíků a zajistí ochrana jejich práv, návrat jejich majetků, že bude rozsáhlá autonomie Kosova v rámci SRJ. Nic z toho se nestalo. A pak ještě, že jakékoliv změny v uvedené rezoluci budou možné jen se souhlasem SRJ, respektive Srbska.

Další hanba pro verdikt MSD je skutečnost, že se vůbec neohlížela na Závěrečný akt z Helsinek (1975), o nevměšování do vnitřních záležitostí států signatářů a o neměnnosti státních hranic bez souhlasu zúčastněných. MSD takto pomohl k ospravedlnění a zavedení bezprávních postupů hrubé síly v Evropě. Objevila se i skandální tvrzení, že podle Rezoluce Rady bezpečnosti 1244 bylo Kosovo vyňato z jurisdikce Srbska, že neexistuje analogie mezi kosovskými událostmi a Mnichovem z roku 1938. Bohužel žije už jen málo pamětníků, a tak hasne povědomí, že část západních médií za Mnichova, včetně britské a francouzské metropole, Mnichov schvalovaly. Nicméně autor si pamatuje (bylo mu třináct let) na rozhořčení svého otce i matky z té doby a jak ho otec odvedl před československé velvyslance v Bělehradě, kde se tísnily zástupy Srbů, kteří se hlásili jako dobrovolníci do československé armády. A také si pamatuje, jak tisíce obyvatel Bělehradu manifestova-

Předplatné na rok 2010

Předplatné zahrnuje pravidelný newsletter, sborníky a ostatní publikace, pozvánky na semináře.

- Základní cena předplatného činí 660 Kč.
- Sponzorské předplatné je od 1000 Kč.

Předplatné lze hradit prostřednictvím převodu z účtu, složenkou, případně v hotovosti v kanceláři CEPu, nebo na semináři. Více viz

<http://www.cepin.cz>

ly pro Československo, s hesly „Budeme bránit Čechy!“ (Branicemo Česku) a „Ať žije Beneš!“ (Živeo Beneš).

Verdikt MSD vůbec nepřipomněl události bezprostředně po okupaci Kosova a vše to, co předcházelo vyhlášení samostatnosti. Po odchodu jugoslávské armády a policie v červnu 1999 bylo v krátké době vyloupeno, poškozeno a zničeno kolem 100 chrámů a klášterů, došlo k vyhnání na 250 000 Srbů (udává se 3 000 zavražděných), Romů, malé kolonie Chorvatů, posledních zbytků Židů. Utekli také Srbsku a Jugoslávii loajální Albánci (pokud nebyli zabiti). Bylo vyloupeno a zničeno na 40 000 domů, byly hlášeny popravy zajatých Srbů i Romů, kterým pak prý odebrali některé orgány a prodali k transplantacím. Psala o tom i Carla del Ponte, toho času to vyšetřuje švýcarský senátor D.Marty.

Kosovská křišťálová noc

17–18. března 2004 proběhla „kosovská křišťálová noc“. Za přítomnosti 17 000 vojáků KFOR a 4 000 policistů UNMIK bylo zavražděno

19 Srbů a Romů, 300 těžce zraněno, 4 000 vyhnáno z domovů, kterých bylo kolem 1 000 vyloupeno a vypáleno, spolu s 37 chrámy a kláštery, za zbabělé nečinnosti francouzských a německých jednotek KFOR. Jako příklad lze

Západ zcela zapomněl, že Srbové byli jeho věrní spojenci ve dvou světových válkách, a teď pokládá za své nové chráněnce a spojence ty, kteří až do konce války bojovali na straně nacistů a fašistů.

uvést „císařský“ (z doby císaře Dušana v XIV. století) Prizren, kde žilo do června 1999 na 9 500 Srbů, koncem 1999 kolem 100, po „křišťálové noci“ už žádný. Podobná situace byla v Peči (sídlo patriarchátu) a Prištině. Zbývající Srbové, Romové, Goranci žijí v ghettech, bez možností výdělků, školního vzdělání, zdravotnického zajištění... O této situaci řekl indický generál Satiš Nambiár, bývalý velitel UNPROFOR: „Odpovědnost leží hlavně u dveří NATO.

Kde zůstalo mezinárodní společenství, které – oficiálně prohlašují – nesestává jen z USA, Západu a jeho nově nalezených muslimských spojenců“ (Právo, 15. května 1999).

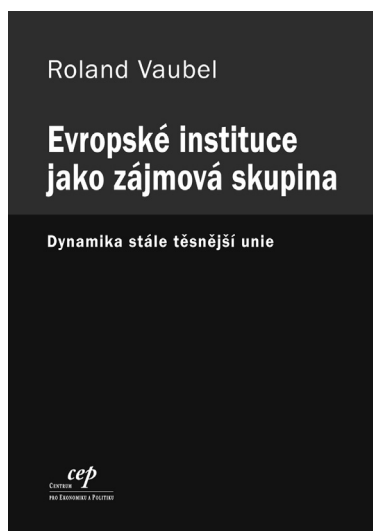
Evropská unie se ještě jako Evropské společenství projevila jako prodejné uskupení států, které v Maastrichtu 17. prosince 1991 bylo pod tlakem Kohlova Německa, za pomoci Vatikánu, přinuceno k předčasnému uznání Chorvatska a Slovinska za samostatné, suverénní státy, což 6. dubna 1992 vedlo i k „uznání“ Bosny a Hercegoviny, s následnou krvavou občansko-etnicko-náboženskou válkou. Celé to dění kolem verdiktu MSD v Haagu je další hanbou pro EU, která se ještě neomluvila SRJ a hlavně pak Srbsku, a nedala žádnou kompenzaci za 78 dnů a nocí barbarského ničení, „humanitárního bombardování“ a zabíjení za agrese NATO v roce 1999 – to vše bez mandátu Rady bezpečnosti OSN, na základně výmyslu a dezinformací o dění na Kosovu.

Normálně uvažující člověk

si nedovede vysvětlit, proč s ústy plnými lidských práv Američané, Britové, Francouzi, Holanďané, Italové, Němci (tito během šedesáti let už podruhé) atd. zabíjeli srbské i albánské děti i dospělé, proč používali zbraně s ochuzeným uranem a kazetové bomby v Srbsku, včetně Kosova, v Bosně. Zapomnělo se, že 14. dubna 1999 kazetové bomby zabily (omylem) 75 Albánců v koloně uprchlíků mezi Dečani a Djakovici. Téměř nikdo (ani MSD) neprojevil zájem o údaje, že v postižených oblastech stouply počty zhoubných nádorů, leukémií, malformací plodů. Proč asi se o tom všem tak intenzivně mlčí?

Západ zcela zapomněl, že Srbové byli jeho věrní spojenci ve dvou světových válkách, a teď pokládá za své nové chráněnce a spojence ty, kteří až do konce války bojovali na straně nacistů a fašistů. „Vrána vráně oči nevyklove, všude Turek Turkovi je bratrem...“ píše ve své básni černohorský vladyka Njogoš. Ty verše jako by nejlépe vysvětlovaly nepochopitelný verdikt MSD. ■

NABÍZÍME

CEP nabízí knihu „Evropské instituce jako zájmová skupina“ od profesora ekonomie na Univerzitě v Mannheimu Rolanda Vaubela. První část zkoumá hybné síly centralizace. Druhá část analyzuje Evropskou komisi. Třetí část rozebírá Evropský parlament. Čtvrtá část diskutuje Radu. Pátá část se zabývá Evropským soudním dvorem. Šestá část zkoumá Lisabonskou smlouvu a její alternativu. Sedmá část klade otázku, jak EU reformovat. Knihu přeložil Jiří Brodský. Předmluvu ke knize napsal prezident Václav Klaus.

75 stran, 100 Kč.

CEP nabízí knihu Michala Petříka „Evropa ve slepé uličce“ s podtitulem „Lisabonská smlouva a politická unifikace“. Kniha analyzuje základní pojmy evropské integrace a rozebírá vývoj k politické unii. Zkoumá pilíře Lisabonské smlouvy a další změny zaváděné Lisabonskou smlouvou. Přináší případové studie Unie mezi Laekenem a Lisabonem. Nechybí ani přílohy s kompetencemi EU podle Lisabonské smlouvy. Předmluvu ke knize napsal prezident Václav Klaus.

Cena: 70 Kč, 118 stran.

objednávky na www.cepin.cz, tel. 222 814 666, e-mail: cep@cepin.cz

Verdikt z Haagu oslabil důvěru ve spravedlnost

Jan Pelikán

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Mezinárodní soudní dvůr v Haagu vynesl ve čtvrtek 22. července poměrně překvapivý rozsudek. Pověštinou se očekávalo, že ve sporu o nezávislost Kosova bude podpořit stanovisko Srbska, anebo zaujme nejednoznačný postoj. Rozhodnutí o právní regulérnosti vyhlášení samostatnosti Kosova bude mít – až se ztiší emotivní reakce – nejednoznačný, i když v žádném případě ne fatální dopad. Je prostě dílčím krokem na cestě k mezinárodnímu potvrzení Kosova. Samostatnost odtržené provincie uznají další desítky doposud váhajících států. Nezávislost Kosova přitom byla – připomeňme – dlouhá desetiletí přáním velké většiny jeho obyvatel.

Výbušná otázka

Další okruh problémů tak či onak souvisejících s kosovskou otázkou haagské rozhodnutí buď nijak neovlivní, anebo na ně bude mít rozpo-

ruplný dopad. Vyhróti se aktuálně nejvýbušnější vnitřní otázka Kosova, kterou představuje spor o reálnou správu tří severních okresů (Zvečan, Zubin Potok, Kosovská Mitrovica). Drtivou většinu jejich obyvatel tvoří Srbové. Očekávalo se, že rozhodnutí soudního dvora vstřícně k Srbsku otevře cestu k rozhovorům mezi Bělehradem a Prištinou, které by mohly vést ke kompromisnímu řešení: Srbsko by se za připojení zmíněných okresů s nezávislostí Kosova de facto smířilo.

Po verdiktu je tato varianta alespoň načas vyloučena. Prištinské úřady se jistě pokusí rozšířit svoji moc i na sever země. To logicky vyvolá odpor více než padesáti tisíc zdejších Srbů. A pokud se nijak dramaticky nezmění dosavadní přístup západních velmocí, lze předpokládat, že i obyvatelé této poslední větší srbské enklávy budou sdí-

let osud statisíců Nealbánců, kteří museli po roce 1999 své domovy v Kosovu navždy opustit.

Rozsudek z Haagu jistě pozvedne separatistická hnutí v různých částech světa. Na Balkáně se to nejvíce dotkne Makedonie a Bosny a Hercegoviny.

Makedonie, kde zhruba třetinu populace tvoří Albánci, je de facto rozdělena na federaci. Zdejší albánská elita natěšená úspěchem svých kosovských soukmenovců se nyní pokusí svoji reálnou moc na severu a západu Makedonie i právně formalizovat a dále prohloubit. Bosna a Hercegovina není ani patnáct let po ukončení občanské války normálně fungujícím státem, ale vnitřně zcela rozklíženým západním protektorátem. Uznání právní regulérnosti vyhlášení samostatnosti Kosova nepochybně posílí tendence řešit podobně i bosenský hlavolam – tedy přinejmenším odtrhnout tu část Bosny, kde v drtivé míře převládá srbské obyvatelstvo.

Účelové rozhodnutí

Rozhodnutí mezinárodního soudního dvora výrazně oslabí nikterak stabilní postavení

současné bělehradské administrativy. Ta se k moci dostala mimo jiné díky příslibu co nejrychlejší integrace Srbska do evropských struktur.

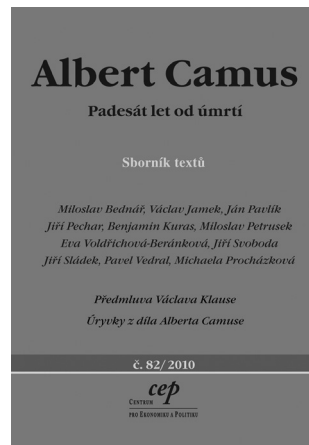
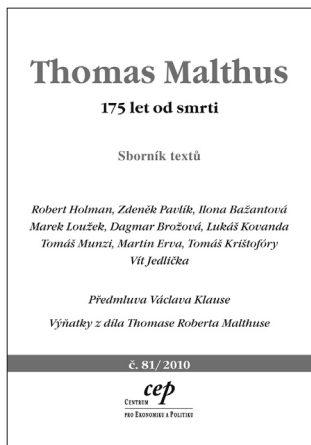
Od Západu ale současně očekávala podporu ve sporu o Kosovo. Negativní dopad rozhodnutí soudního dvora může vést k vládní krizi, předčasným volbám a k vítězství nacionalistů. Ani jejich vůdci by však nedokázali reálně změnit nynější situaci kolem Kosova, tím méně vyřešit desítky složitých problémů, s nimiž se současné Srbsko potýká.

Haagský verdikt především ale dál podemílá důvěru ve spravedlnost mezinárodní justice, beztak v posledních letech nahlovanou dlouhou sérií zcela zpolitizovaných účelových rozhodnutí Mezinárodního tribunálu pro vyšetřování zločinů na území bývalé Jugoslávie.

Poučení pro znesvářené strany je tak bohužel jediné: uznávané normy neplatí. Cílů lze dosáhnout nikoliv jedním či právními prostředky, ale silou a získáním účinné pomoci některé z velmocí.

Právo 24. 7. 2010

NABÍZÍME

CEP nabízí sborník č. 81/2010 „**Thomas Malthus – 175 let od smrti**“, do něhož přispěli **Robert Holman, Zdeněk Pavlík, Ilona Bažantová, Marek Loužek** (editor sborníku), **Dagmar Brožová, Lukáš Kovanda, Tomáš Munzi, Tomáš Křištofory** a **Vít Jedlička**. V přílohách sborníku jsou tři kapitoly z „Eseje o principu populace“ (1798). Předmluvu ke sborníku napsal prezident **Václav Klaus**.

140 stran, 70 Kč.

objednávky na www.cepin.cz, tel. 222 814 666, e-mail: cep@cepin.cz

CEP nabízí sborník č. 82/2010 „**Albert Camus – padesát let od úmrtí**“, do něhož přispěli **Miloslav Bednář, Václav Jamek, Ján Pavlík, Jiří Pechar, Benjamin Kuras, Miloslav Petrusek, Eva Oldřichová-Beránková, Jiří Svoboda, Jiří Sládek, Pavel Vedral** a **Michaela Procházková**. V přílohách jsou úryvky z díla Alberta Camuse. Editorem sborníku je **Marek Loužek**. Předmluvu napsal prezident **Václav Klaus**.

Cena: 70 Kč, 142 stran.